

РАНИОТ МЕЃУНАРОДЕН АРХЕОЛОШКИ НАТПРЕВАР ВО ВЕЧНИОТ ГРАД

Концертот на Европа низ призма на активностите на странските археолози во Рим во 19 век

Љубен Тевдовски

Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
ljuben.tevdovski@ugd.edu.mk

Апстракт. Овој труд ги истражува почетоците и динамиката на раниот меѓународен археолошки натпревар во Рим во 19 век, често нарекуван „Вечниот град“, а во контекстот на Концертот на Европа. Во него се анализира како странските археолози, особено германските дипломати и научници, станале клучни фигури во обликувањето на археолошките истражувања и политиките за културно наследство во Рим. Посебен фокус е ставен врз улогата на значајни личности како Карл Вилхелм фон Хумболт и неговите наследници, со акцент на нивните научни придонеси и дипломатско влијание во развојот на „научниот пристап“ кон археологијата и во основањето на важни институции како Германскиот археолошки институт. Дополнително, се анализира динамиката на натпреварот меѓу големите европски сили - Германија, Франција и Англија - во сферата на археологијата, нагласувајќи ја испреплетеноста на научниот напор, националниот престиж и културната дипломатија. Трудот аргументира дека овој историски контекст ја разоткрива двојната улога на археологијата: како академска дисциплина и како инструмент на меѓународната политика, со долгорочни последици врз академските парадигми во областа на зачувувањето на наследството и археолошката теорија.

Клучни зборови: Концерт на Европа, научна археологија, Рим, дипломатија, археолошки школи.

THE EARLY INTERNATIONAL ARCHAEOLOGICAL COMPETITION IN THE ETERNAL CITY

The Concert of Europe through the efforts of the Foreign Archaeologists in 19th century Rome

Ljuben Tevdovski

Faculty of Educational Sciences, Goce Delcev University, Stip
ljuben.tevdovski@ugd.edu.mk

Abstract. This paper explores the establishment and dynamics of the early international archaeological competition in 19th-century Rome, often termed the "Eternal City," within the framework of the Concert of Europe. It investigates how foreign archaeologists, particularly German diplomats and scholars, became central figures in shaping the archaeological research and heritage policies in Rome. The study highlights the roles of key individuals such as Karl Wilhelm von Humboldt and his successors, examining their scholarly contributions and diplomatic influence in developing a scientific approach to archaeology and in founding significant institutions like the German Archaeological Institute. Additionally, it analyzes the competitive interactions between major European powers—Germany, France, and England—in the realm of archaeology, underscoring the intertwining of scientific endeavor, national prestige, and cultural diplomacy. The paper argues that this historical context underscored archaeology's dual role as both a field of academic inquiry and a tool of international politics, with lasting effects on the academic paradigms in heritage preservation and archaeological theory.

Key words: Concert of Europe, scientific archaeology, Rome, diplomacy, archaeological schools.

Вовед

Деветнаесеттиот век, од многу аспекти, го означува почетокот на оформувањето на процесите и појавите, кои и во современото се сеуште широко прифатени како доминантна реалност во општеството, науката и културата.¹ Во овој контекст, современата научна мисла токму првата половина на деветнаесеттиот век ја смета за клучен период кога се оформуваат и современите национализми, археологијата како научна дисциплина, но и современата дипломатија поткрепена од новите меѓународно прифатени и универзализирани конвенции.

Всушност, процесот на се поинтензивни трансформации на културата и општеството на европскиот континент, кој постигнал кулминација во Француската револуција, ќе добие свој расплет во декадите по поразот на Наполеон Бонапарта. Во овој период, силите победнички направиле сериозен обид долгорочно да ја легитимираат својата нова зајакната позиција во однос на повеќе векови доминантната Франција, притоа правејќи и обид да ги запрат, или барем модерираат, револуционерните и интензивно трансформирачки идеи кои се ширеле низ континентот.² Интегрално гледано, политичките концепции и напори на победничките монархии тежнеле да го зачуваат поширокото европско политичко, социјално, воено и културно status quo, развивајќи силни конзервативни тенденции, како јасна алтернатива на револуционерните трансформации на општеството, културата и идентитетите, кои брзо фатиле корен во многу европски региони привремено завладеани или повлијаени од револуционерниот империјализам на Наполеон.³

На почетокот на деветнаесеттиот век, долго доминантната Франција, како и идејата за универзална империја на просветленоста, слободата, знаењето и културата,⁴ биле поразени од идејно, политички и културно различниот сојуз на големи држави, кој ја легитимира својата победа создавајќи нов мултиполарен систем на меѓународни односи, кој ќе биде наречен „Концертот на Европа“. Единството во овој нов мултиполарен европски систем се состоело во заедничката потреба на монархистичките и владеечки елити, пред се во победничките кралства (и империи), да ги зачуваат своите позиции наспроти започнатите процеси на идејни, културни и симболички трансформации, кои интензивно ја делегитимирале нивната власт.⁵ Затоа, победата над Наполеон и новиот изразено мултилатерален „Виенски систем“, подразбирал, и за своите политички и гео-стратешки потреби предизвикал, делегитимирање на општествените и научните гледишта за универзалноста на цивилизацијата и културата,⁶ како и развој на културно поделени целини во кои владеечките елити имале поголема шанса за реализирање на обидите, секој на различен начин, да ги модерираат револуционерните процеси. Овие напори постапно ги

¹ Во делот на дипломатијата и меѓународните односи, во својот екстензивен труд за историјата на дипломатијата, Професор Цереми Блек ги објаснува „интернационалниот систем, дипломатската ситуација, вклучувајќи ги и средствата на дипломатијата“ од периодот од Виенската конвенција, и уште повеќе по 1815 година, кои од многу аспекти го трансформираат дипломатскиот и меѓународниот систем во формата која ќе ја добие во дваесеттиот век.

Jeremy Black, *A history of diplomacy*, (Reaktion Books, London, UK, 2010), стр.46, 144-146, 151-179

² Jeremy Black, *A history of diplomacy*, (Reaktion Books, London, UK, 2010), стр.144

³ Alexander Grab, *Napoleon and the Transformation of Europe*, (Palgrave Macmillan, New York, USA, 2003), стр.19-33

⁴ John Hutchinson, *Nations as Zones of Conflict*, (SAGE Publications, London, UK & Thousand Oaks, California, USA & New Delhi, India, 2005), стр.38

⁵ John Hutchinson, *Nations as Zones of Conflict*, (SAGE Publications, London, UK & Thousand Oaks, California, USA & New Delhi, India, 2005), стр.70

⁶ Julie Reeves, *Culture and International Relations: Narratives, natives and tourists*, (Routledge, London & New York, 2004), стр.15-22

трансформираат европските монархии во политички ентитети, кои се легитимираат себеси со систем на специфични вредности и култура, суштински различни од останатите, а во рамките на овој процес во текот на деветнаесеттиот век ќе се создадат и современите национални идентитети и национални држави.⁷

Токму поради ова легализирање на културната пароксијалност во меѓународниот систем, дипломатите ќе добијат уште поголемо значење од поранешниот период. Ако во „вековите на кралевите“, улогата на дипломатите била, како истакнати познавачи на културата и мудроста од минатото и „културни брокери“,⁸ да го зголеμουваат угледот и да посредуваат помеѓу монарсите и нивните дворови, како центри на универзалната цивилизација, во националистичкиот деветнаесетти век дипломатите се повеќе се трансформираат во мостови помеѓу различните нации, кои „со милениуми постојат една до друга“, останувајќи суштински идејно, културно, социјално и духовно различни. Во таа насока, улогата на овие значајни патувачи и посредници помеѓу културно одделените нации, кои, иако културно затворени, морале гео-стратешки да останат поврзани во воспоставениот „баланс на силите“ и status quo на континентот, во новите услови бил да ги познаваат и универзалноста на цивилизацијата, која ги поврзува „народите“, како и партикуларните симболи и интерпретации, кои станале важни за елитите или пошироката едуцирана јавност во одделните држави. Во овие услови, позицијата на дипломатите дополнително се зајакнала со „Виенските конвенции“, каде се воспоставуваат универзални стандарди, како за нивните позиции, така и за меѓународно прифатените привилегии и имунитети.⁹

Вечниот град - центар на мултиполарниот археолошки натпревар

Дипломатите, и покрај новите идеи за поделен свет, и во новиот мултилатерален контекст не се откажале од своите традиции на меѓународни културни брокери.¹⁰ Токму тие ја добиле, или самите ја превзеле врз себе, и улогата да го деконструираат новиот наполеонов систем на „универзалниот музеј“, и да посредуваат во враќањето на археолошките и културните богатства на нивните „оригинални сопственици“, кои се повикувале на нив според принципот на универзалното постоење на една кохерентна и статична нација-култура, на одредена географија. Во ваквиот ран мултилатерален контекст на преговори за репатријација на археолошкото и културно наследство се нашле три значајни фигури на европската археологија, уметност и дипломатија.¹¹

Централна улога во иницијативата за репатријација имал познатиот венециски, римски и европски скулптор, археолог, музеолог и дипломат Антонио Канова.¹² Овој значаен интелектуалец на своето време, како и други уметници и антиквари на „ерата на кралевите“ во Европа, рано развил дипломатски вештини и контакти, како во Рим, така и помеѓу елитите во Франција, Хабзбуршката монархија и Британија. Во 1802 година, Канова се здобил со позицијата на „неформален директор на ватиканските музеи и важен советник на Папата за уметност и археологија“, започнувајќи ја својата се позначајна политичка и дипломатска активност во полза на археологијата и

⁷ John Hutchinson, *Nations as Zones of Conflict*, (SAGE Publications, London, UK & Thousand Oaks, California, USA & New Delhi, India, 2005), стр.32

⁸ Marika Keblusek, Badeloch Vera Noldus, ed. *Double Agents: Cultural and Political Brokerage in Early Modern Europe*, (Brill NV, Leiden, The Netherlands, 2011), стр.11-26

⁹ Jeremy Black, *A history of diplomacy*, (Reaktion Books, London, UK, 2010), стр.144-145, 221

¹⁰ Marika Keblusek, Badeloch Vera Noldus, ed. *Double Agents: Cultural and Political Brokerage in Early Modern Europe*, (Brill NV, Leiden, The Netherlands, 2011), стр.11-26

¹¹ Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр.23-26

¹² Margarita Diaz-Andreu, *A World History of Nineteenth-Century - Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*, (Oxford University Press, New York, 2007), стр.48, 72

Yannis Hamilakis, *The Nation and its Ruins: Antiquity, Archaeology, and National Imagination in Greece*, (Oxford University Press, New York, USA, 2007), стр.252

археолошкото наследство.¹³ Во овој период, кога Канова бил неформален „министер за култура и надворешни работи“ на Ватикан во Рим на Папите, „бил создаден и наметнат (и) законот за забрана на уништување и извоз на антички споменици и предмети, прогласувајќи ги (со законот) за јавно добро и наредувајќи сите антички предмети (кои се наоѓаат) во приватни раце да бидат пријавени на Инспекторот“ за антиквитети.¹⁴ Во рамките на ваквите државни политики, Канова „ги осмислува, помеѓу другите работи (политики), и серијата на слики кои го глорифицираат Папата (Пиј VII) како заштитник на уметноста и археологијата“.¹⁵

Од овие идејни и политички позиции, а притоа и понатаму одржувајќи ја својата близина со Папата, овој уметник и надарен дипломат развил тесни релации и со новата наполеонова власт, која го прогонила папата Пиј VII во тригодишен егзил од Рим.¹⁶ Во вакви услови, влијанието на Канова и неговиот активен ангажман биле клучни во заштитата на дел од значајните културни, историски и духовни споменици на градот Рим, како барокните цркви кои наполеоновата администрација планирала да ги сруши, со цел да отвори простор и поглед кон античките остатоци (форум) на Рим и Столбот на императорот Трајан. На овој начин, Канова рано се вклучува во заложбите за повеќеслојната заштита, конзервација и менаџмент на археолошкото и архитектонското наследство во урбаните центри, тема која ќе добие поголемо значење дури во дваесеттиот век.¹⁷

По падот на Наполеон, Канова, во името на Папата и повторно отворената реномирана Римска академија за археологија, се заложил кај своите пријатели, дипломати, антиквари и мецени, за враќање на одземеното археолошко и културно наследство од Париз во Рим.¹⁸ Ползувајќи ги своите „контакти“ и „дипломатски вештини“, овој ран археолог, интелектуалец и дипломат успеал за прв пат во познатата историја да организира поширока меѓународна репатријација на значајни предмети од археолошкото и културното наследство, која ги вклучила и значајните антички скулптури на Аполон Белведерски и Лаокоон и синовите.¹⁹

Во овој процес значајна улога одиграл и познатиот француски државник, архитект, ран египтолог и подоцна професор по археологија, Катрмер де Кенси (Antoine Chrysostome Quatremère de Quincy), кој уште во времето на Наполеон се изјаснил против експортирањата на артефактите од Рим, наспроти тоа залагајќи се европските сили финансиски да им помогнат на Папите во заштитата на уметноста и знаењето.²⁰ И овој пристап кон археолошкото наследство, е нов за својата епоха, но ќе добие на голема актуелност во подоцнежниот период, се до дваесет и првиот век, кога светските сили инвестираат средства и знаење (know-how), во бројни археолошки локалитети во помалку развиени држави, а археолозите и музеолозите континуирано разговараат за

¹³ Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр.25

¹⁴ Margarita Diaz-Andreu, *A World History of Nineteenth-Century - Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*, (Oxford University Press, New York, 2007), стр.71

¹⁵ Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр.26

¹⁶ Alexander Grab, *Napoleon and the Transformation of Europe*, Palgrave Macmillan, New York, USA, 2003), стр.18

¹⁷ Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр.23,25

¹⁸ Margarita Diaz-Andreu, *A World History of Nineteenth-Century - Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*, (Oxford University Press, New York, 2007), стр.72

¹⁹ Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр.23-26

²⁰ Margarita Diaz-Andreu, *A World History of Nineteenth-Century - Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*, (Oxford University Press, New York, 2007), стр.71

Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр.26

можноста и оправданоста на репатријацијата на археолошкото наследство.²¹ Сепак, клучен аргумент на де Кенси, кој се издига надвор од контекстот на Рим и Париз и духот на времето, е констатацијата дека „за да се разберат артефактите тие мора да останат во нивното место на потекло“, односно во нивниот културен контекст. Овој аргумент, кој поставил идеен меѓник помеѓу осумнаесеттиот и деветнаесеттиот век, е тенката сива линија по која ќе се оддели специфичниот развој и карактер на археологијата од блиската научна дисциплина, историјата на уметноста.²²

Најпосле, клучен фактор во репатријацијата на римското археолошко и културно наследство ќе има британскиот дипломат и антиквар Вилијам Хамилтон (William Richard Hamilton). Неговиот интерес кон археологијата, но и посветеноста кон надворешно-политичките и културните стратегии на својот суверен, Хамилтон ги истакнал уште во неколку свои порани архео-дипломатски потфати. За разлика од политиката кон Рим, каде тој, како претставник на победничката Британија, бил клучен за репатријацијата на археолошкото наследство, Хамилтон бил вклучен и во значајни проекти кои обезбедиле дел од најреномираните археолошки артефакти на британските музеи. Имено, тој е познат и како дипломатски секретар на Британскиот амбасадор Лорд Елгин, кој бил одговорен за контроверзниот трансфер, и делумни оштетувања, на значајните „Елгинови мермерни релјефи“ од атинскиот Партеон во Британскиот музеј. Хамилтон е и директно заслужен за британското превземање на значајни археолошки наоди од Францускиот научен институт во Египет, основан од Наполеон. Еден од најзначајните археолошки артефакти, кои со помош на овој британски дипломат и учен станале дел од колекциите на Британскиот музеј, е и познатиот „Камен од Розета“. Оваа стела на која на повеќе јазици е испишана наредба (уредба) на македонскиот крал Птоломеј V, Хамилтон ја проучувал и анализираше во своето дело Египтика (*Aegyptiaca*) од 1809, а понатамошните компаративни проучувања на текстовите на стелата биле од клучно значење за идното дешифрирање на египетските хиероглифи и развојот на египтологијата.²³

Ангажираноста на овие истакнати дипломати и рани археолози, како во Рим, така и низ целиот Медитеран било само почеток на глобалната археолошка манија на деветнаесеттиот век, која придонела и за развојот на археологијата како научна дисциплина. Новиот мултиполарен меѓународен систем ќе предизвика глобален натпревар за присвојување на археолошкото наследство, кое на современите национални култури им служело за објаснување и „научна“ легитимација на нивниот историски и културен примат, или барем долговечност и „културно присуство“ низ вековите. Во деветнаесеттиот век, дипломатите станале протагонисти на овој глобален археолошки натпревар, а во втората половина на векот, кога археологијата станала

²¹ Погледите и анализите на Катрмер де Кенси за заштитата, местото и улогата на археолошкото наследство „се сеуште актуелни и денес: тие се поврзани со меѓузависните дефиниции на космополитизмот и национализмот и нивното влијание во разбирањето на универзалното наследство.“

Maria Stefania Montecalvo, *Antoine Quatremère de Quincy, Letters to Miranda and Canova on the Abductions of Antiquities from Rome and Athens*, *Anabases - Traditions et Recéptions de l'Antiquité*, No.8 (ÉRASME, Université de Toulouse, Toulouse, France, 2013), стр.285-287

²² Margarita Diaz-Andreu, *A World History of Nineteenth-Century - Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*, (Oxford University Press, New York, 2007), стр.71

Tom Flynn *The Universal Museum – a valid model for the 21st century?* (Bizot Group, 2002) и paper from Parthenon Marbles colloquy at the London Hellenic Centre in June 2012

²³ Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр.26

Donald Malcolm Reid, *Whose Pharaohs? Archaeology, Museums, and Egyptian National Identity from Napoleon to World War I*, (University of California Press, Berkeley, Los Angeles, USA & London, UK), стр.37

задолжителен предмет во курикулумите на одредени дипломатските школи, тие биле и дел од наједуцираните елити во оваа научна област.²⁴

Археолошките школи и „научните“ археолози

Во традиционалниот центар на европскиот натпревар со археолошкото наследство, Италија, поединечните напори на дипломатите од претходните векови, се повеќе се трансформирале од организирани дипломатски институции, често познати како „археолошки школи“. Во нив дипломатите-археолози или археолозите со дипломатски имунитет, ја покажувале силата на својот монарх преку археолошките иницијативи и изложби, но се почесто ги презентирале и специфичните погледи на минатото, поткрепени со археолошки материјал, кои одговарале на стандардизираните вредности и симболи на нациите во формирање.²⁵

Во новите пост-наполеонове Италија и Рим, приматот во археологијата го преземале германските дипломати и новите германски „научни археолози“. Пруските и германските (централно европски) амбасадори во Рим од првата половина на деветнаесеттиот век станале центар на археолошките проучувања, а со тоа и центар на културното и дипломатско живеење на европската метропола.²⁶

Оваа традиција започнала со амбасадорот Карл фон Хумболд (Karl Wilhelm von Humboldt), кој од романтичен класичар и соидејник на Гете во осумнаесеттиот век, станал значајна фигура во животот на „римската археолошка заедница“ на преминот во деветнаесеттиот век. По завршувањето на амбасадорската служба во Рим амбасадорот Хумболд станал и основач на новиот Берлински универзитет, како центар на новата германска „научно поткрепена“ класична археологија, а со својата научна работа придонел значајно за развојот на современите научни методологии, лингвистиката и римското право. Како почитуван дипломат, академик, а подоцна и министер, тој и неговиот брат Александар, ги заштитувале, промовирале и менторирале дел од најголемите имиња на германската и европската археологија од деветнаесеттиот век.²⁷

Во Рим, пак, традициите на амбасадорот Хумболд ги продолжиле повеќе негови последователни наследници. Наредниот пруски амбасадор Бартолд Нибур (Barthold Georg Niebuhr) бил помеѓу „најистакнатите историчари на Римскиот период на своето време, и залагајќи се за нова научна историја“, тој со своите тези бил особено популарен во научните кругови како во Рим и така и помеѓу интелектуалните елити во Европа. Веднаш по Нибур за пруски амбасадорот бил поставен и истакнатиот интелектуалец од Универзитетот од Гетинген (Göttingen), Кристијан фон Бунзен (Christian Charles Josias von Bunsen), кој во својата резиденција ги собирал најзначајните проучувачи на археологијата и се вградил во архитектурата на идниот Германски археолошки институт во градот.²⁸

Оваа нова „научна“ подготвеност и силна иницијатива на германските дипломати-археолози, ги освоиле Римските научни и заинтересирани средини, кои во

²⁴ „Во 1856“ година, додека археологијата сеуште не била наметната како одделен предмет на универзитетите на многу европски држави, таа „била предавана во (Шпанската дипломатска академија) Escuela Superior de Diplomática, која ги обучила (првите) куратори“ за новите шпански јавни музеи. Philip L. Kohl, Clare Fawcett, ed. *Nationalism, politics, and the practice of archaeology*, (Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2000), стр.43

²⁵ Margarita Diaz-Andreu, *A World History of Nineteenth-Century - Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*, (Oxford University Press, New York, 2007), стр.101-102

²⁶ Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр.28

²⁷ Margarita Diaz-Andreu, *A World History of Nineteenth-Century - Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*, (Oxford University Press, New York, 2007), стр.327-333

²⁸ Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр.27-33

Хумболд (Alexander von Humboldt) и Бунсен (Christian Karl von Bunsen) ќе дадат и значаен научен и политички придонес кон развојот на Египтологијата.

Donald Malcolm Reid, *Whose Pharaohs? Archaeology, Museums, and Egyptian National Identity from Napoleon to World War I*, (University of California Press, Berkeley, Los Angeles, USA & London, UK), стр.44-46

деветнаесеттиот век изобилувале, како со постојано присутни проучувачи, така и со археолози, архео-ентузијасты, архео-туристы и културни туристы кои доаѓале во градот од различни европски земји, Соединетите Американски Државы и пошироко.²⁹ Во исто време, германските дипломаты-археолозы во овој мондијален центар на векот преку археологијата ги наметнале и своите нови научни тези за различните културы и расы во историјата, кои одговарале на пруските и германските долгорочни политички и геостратешки интересы.³⁰

Во овие услови првиот значаен меѓународен археолошки институт, Istituto di corrispondenza archeologica, основан во 1829 година, кој бил раководен и менаџиран од дипломатскиот кор во Италија и претставувал силна конкуренција на археолошките институти и музеи на Папите и неаполските монарси, брзо преминал под пруско влијание. Иако, првиот претседател на Istituto di corrispondenza archeologica, бил францускиот амбасадор на неаполскиот двор, Војводата Де Блас (De Blacas),³¹ а помеѓу поддржувачите имало значајни дипломаты и благородници од повеќе земји, како Големата војвотка од Русија, Елена, пруската и германската научна доминација рано се почувствувала, а од 1871 година институтот и официјално станал Пруска (од 1873 година Германска) дипломатска и археолошка институција. Кон ваквата трансформација институтот во силна институција на Германската архео-дипломатија, но уште повеќе во неговото трансформирање во ран центар на германскиот ревидиран поглед кон минатото, придонел и амбасадорт на ХанOVER во Рим, Аугуст Кестнер (August Kestner). Припаѓајќи на интелектуалниот круг на „новите германцы“, нарекувани и „хиперборејцы“, кои во Рим ги споредувале класичните текстовы со новите археолошки откритија, Кестнер и неговите соидејници станале дел од идејните јадра од кои произлегле класичната археологија и дел од основите премисы на нејзиниот методолошки пристап.³²

И покрај неспораната германската доминантна позиција, Франција и Англија не отстапувале во римскиот и светскиот архео-натпревар, а нивните дипломатски иницијативы значајно придонеле кон развојот на компетитивността и светскиот интерес за археолошката наука. Французите, кои традиционално биле присутни со својата Академија (Académie française), и понатаму преку уметността ја оживувале римската антика, а во 1861 година Наполеон III ги купил и Фарнезијанските градини на Палатинскиот рид, каде започнале археолошките проучувања на палатите и спомениците на Римските императоры. Фарнезијанската палата, новата зграда на Амбасадата на Франција во Рим, под раководство на француските амбасадоры и дипломаты, се развила во центар на археолошките проекти и археолошкото живеење во градот. Во неа се сместила новата Француска школа „посветена исклучиво на антиката“, École française de Rome, која добила и „полу-дипломатски статус“. Оваа нова дипломатско-културна институција направила од Рим значаен центар на француската археологија, а „фарнезијанците“, како што се нарекувале младите воспитаницы од овој круг, долго претставувале авангарда на француските археолозы кои работеле низ целиот Медитеран.³³

²⁹ Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр. 37, 46-48

³⁰ Margarita Diaz-Andreu, *A World History of Nineteenth-Century - Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*, (Oxford University Press, New York, 2007), стр.351-352

³¹ Војводата де Блас одиграл значајна улога во повеќе археолошки проекти во Италија и пошироко, а неговото патронство и директна поддршка за ангажирање на Шамполион (Jean-François Champollion) како египетски куратор во Лувр, ќе се покаже клучно за врвните научны пробивы во Египтологијата.

Donald Malcolm Reid, *Whose Pharaohs? Archaeology, Museums, and Egyptian National Identity from Napoleon to World War I*, (University of California Press, Berkeley, Los Angeles, USA & London, UK), стр.42

³² Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр.30-45

³³ Stephen L. Dyson, *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, (Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006), стр.41-42, 62,90-94

Заклучок

Неповторливиот „меѓународен“ археолошки натпревар, кој се развил во Вечниот град – Рим на почетокот на деветнаесеттиот век, придонел кон забрзан развој на дипломатските и археолошките капацитети на повеќе европски држави, а особено на големи европски сили. Сепак, падот на „империјата на светлината“ на Наполеон не предизвикал археолошки и дипломатски промени само во Рим. Мултилатералниот натпревар на големите сили на Западот за археолошките богатства од Рим брзо се проширил на широкиот простор на „лулката на цивилизацијата“, Источниот Медитеран и Блискиот Исток.³⁴

Во новиот свет, кој живеел во „балансот на големите“, со поддршка на археолошките хипотези, човештвото било поделено на различни вонвременски автентични култури, во по овој пример и просторот на „лулката на цивилизациите“ бил поделен на одделни цивилизации со сопствена историја, култура и културно-историски придонеси.³⁵ Дипломатите на големите европски сили, кои од декада во декада станувале помоќни и поприсутни на Истокот, добиле нова задача да ја докажуваат вонвременоста, културните врски или цивилизациските достигнуања на своите нации, преку воспоставување на нови мостови и сознанија со скриените и мудри култури на Древниот свет.

Она што започнало како археолошкиот натпревар во Рим помеѓу европските амбасадори, конзули и дипломати, кои на почетокот на деветнаесеттиот век станале клучна алка во откривањето и проучувањето на дел од најзначајните археолошки локалитети и артефакти во градот, во наредните декади се проширило во сите центри на „античката глобализирана“ култура, од Либија до Индија.

Користена литература

1. Black, Jeremy, *A History of Diplomacy*, Reaktion Books, London, UK, 2010.
2. Diaz-Andreu, Margarita, *A World History of Nineteenth-Century Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*, Oxford University Press, New York, 2007.
3. Dyson, Stephen L., *In Pursuit of Ancient Pasts, A History of Classical Archaeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*, Yale University Press, New Haven, USA & London, UK, 2006.
4. Flynn, Tom, *The Universal Museum – a valid model for the 21st century?*, Bizot Group, 2002.
5. Grab, Alexander, *Napoleon and the Transformation of Europe*, Palgrave Macmillan, New York, USA, 2003.
6. Hamilakis, Yannis, *The Nation and its Ruins: Antiquity, Archaeology, and National Imagination in Greece*, Oxford University Press, New York, USA, 2007.
7. Hutchinson, John, *Nations as Zones of Conflict*, SAGE Publications, London, UK & Thousand Oaks, California, USA & New Delhi, India, 2005.
8. Keblusek, Marika and Noldus, Badeloch Vera (eds.), *Double Agents: Cultural and Political Brokerage in Early Modern Europe*, Brill NV, Leiden, The Netherlands, 2011.
9. Kohl, Philip L. and Fawcett, Clare (eds.), *Nationalism, Politics, and the Practice of Archaeology*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2000.

³⁴ Margarita Diaz-Andreu, *A World History of Nineteenth-Century - Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*, (Oxford University Press, New York, 2007), стр.73

³⁵ Julie Reeves, *Culture and International Relations: Narratives, natives and tourists*, (Routledge, London & New York, 2004), стр.15-26

Margarita Diaz-Andreu, *A World History of Nineteenth-Century - Archaeology, Nationalism, Colonialism, and the Past*, (Oxford University Press, New York, 2007), стр.351-352

10. Malcolm , Donald R., *Whose Pharaohs? Archaeology, Museums, and Egyptian National Identity from Napoleon to World War I*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, USA & London, UK Montecalvo,
11. Montecalvo, Maria Stefania, *Antoine Quatremère de Quincy, Letters to Miranda and Canova on the Abductions of Antiquities from Rome and Athens*, *Anabases - Traditions et Recéptions de l'Antiquité*, No. 8, ÉRASME, Université de Toulouse, Toulouse, France, 2013.
12. Reeves, Julie, *Culture and International Relations: Narratives, Natives and Tourists*, Routledge, London & New York, 2004.